

13. Мартыненко Р. Г. Коммуникативное противодействие расследованию: способы, выявление, преодоление : дис. ... канд. юрид. наук. – Краснодар, 2004.
14. Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений / Дулов А. В. – Минск, 1979.
15. Кирсанов З. И. Роль криминалистических методов и средств в борьбе с противодействием выявлению и раскрытию преступлений / З. И. Кирсанов // Организованное противодействие раскрытию и расследованию преступлений и меры его нейтрализации. – М., 1997.
16. Волобуев А. Ф. Следственная тактика и ее взаимосвязь с методикой расследования преступлений : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / А. Ф. Волобуев. – Х., 1984.
17. Юридическая психология: терминологический словарь / сост. А. М. Бандурка, В. С. Венедиктов, А. В. Тимченко, В. Е. Христенко, В. Б. Калиновский ; под ред. А. М. Бандурки. – Х., 2005.
18. Федоренко А. Ю. Криминалистическая техника в предупреждении и пресечении противодействия раскрытию и расследованию преступлений: дис. ... канд. юрид. наук / Федоренко Андрей Юрьевич. – М., 2001.
19. Архів Армянського МВ. ЖРЗПЗ № 163 від 10.02.2005 р.
20. Архів Судацького МВ. Кримінальна справа № 10805200072 (ЖРЗПЗ № 617 від 18.04.2008 р.)
21. Архів Київського РВ м. Сімферополь. ЖРЗПЗ № 163 від 08.01.2009 р.
22. Архів Бахчисарайського РВ АР Крим. ЖРЗПЗ № 204 від 13.02.2008 р.

Надійшла до редакції 23.04.2012

О.О. Деревягін

кандидат юридичних наук

(Донецький юридичний інститут МВС України)

УДК 343.93 (277.75)

СУЧАСНИЙ СТАН ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БОРОТЬБИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МВС ЗІ ЗЛОЧИНАМИ МАЙНОВОЇ СПРЯМОВАНОСТІ, ЗОКРЕМА НАСИЛЬНИЦЬКОГО ХАРАКТЕРУ

Досліджено сучасний стан боротьби зі злочинами майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру, оперативними підрозділами МВС. Надано рекомендації стосовно напрямів удосконалення діяльності оперативних підрозділів щодо протидії насильницьким злочинам.

Ключеві слова: оперативна обстановка, попередження злочинності, розкриття злочинів, протидія, програма профілактики, аналіз сучасного стану.

Исследуется современное состояние борьбы с имущественными преступлениями, в частности насильственного характера, оперативными подразделениями МВД. Даются рекомендации относительно направлений совершенствования деятельности оперативных подразделений в противодействии насильственным преступлениям.

Ключевые слова: оперативная обстановка, предупреждение преступности, раскрываемость преступлений, противодействие, программа профилактики, анализ современного состояния.

The article devotes by research the current state of the fight against crime in particular violent operational units of the Ministry of Internal Affairs. The recommendations on areas for improvement of the operational units in responding to violent crimes are offered here.

Keywords: *operational environment, crime prevention, detection of crime, counteraction, prevention program, analyze the current situation.*

Постановка проблеми. В умовах побудови правової держави в сучасній Україні проблеми захисту її громадян від злочинних посягань, зокрема насильницького характеру, а також протидії криміналізації суспільства в цілому, нейтралізації негативних соціальних тенденцій набувають першочергового значення. У цьому контексті особливо гострими є питання боротьби зі злочинами, завдання щодо запобігання яких покладено перш за все на оперативні підрозділи МВС України. Зазначене не уявляється можливим без аналізу сучасного стану попередження і розкриття злочинів майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру, та окреслення перспектив розвитку діяльності оперативних підрозділів у зазначеному напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У галузі ОРД ОВС вагомий внесок у дослідження зазначеного питання зробили такі українські вчені, як: К.В. Антонов, О.Ф. Долженков, Ю.В. Дубко, Г.О. Душейко, Я.Ю. Кондратьєв, М.В. Корнієнко, В.Л. Ортинський, М.А. Погорецький, В.Л. Регульський, О.П. Снігерьев, І.Р. Шинкаренко, В.А. Яценко та ін.

Окремі аспекти боротьби оперативних підрозділів з деякими видами злочинів в рамках ОРД розглянуто у дисертаційних роботах та монографічних працях Г.М. Бірюкова, А.А. Галючека, А.А. Гапона, М.Л. Грібова, В.П. Євтушка, В.Ю. Журавльова, В.П. Захарова, В.А. Некрасова, В.П. Сапальова, Н.Є. Філіпенко, І.Ф. Хараберюша, В.В. Яременка, М.О. Сергатого, М.В. Стацака та ін.

Детермінантами зростання злочинності і криміналізації суспільних відносин виступають не стільки самі по собі негативні соціально-економічні фактори, скільки нездатність протиставити їм зважену державну економічну, соціальну, правову політику й організаційно-правовий механізм її реалізації на рівні окремих регіонів, забезпечити належний правопорядок, ефективне регулювання суспільних відносин, організованість і погодженість функціонування всіх ланок системи державної влади, відповідальність державного апарату за прийняті рішення, у тому числі у сфері безпосереднього захисту прав і законних інтересів громадян від протиправних посягань, беззаконня і свавілля. Ми згодні з Б.І. Бараненком, Г.М. Бірюковим, О.А. Гапоном, Л.М. Давиденком, О.Ф. Долженковим, М.В. Корнієнком, Д.Й. Нікіфорчуком, В.Л. Ортинським, В.О. Сілюковим, І.Р. Шинкаренко та багатьма іншими дослідниками, що без прогнозування оперативної обстановки здійснення ретельного аналізу перспектив розвитку протидії злочинам майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру, оперативними

підрозділами МВС неможливо ефективно організувати своєчасне виявлення криміногенних чинників та запобігання вчиненню злочинів [1, с. 124-128].

Метою статті є дослідження сучасного стану оперативної обстановки та перспектив розвитку боротьби із злочинами майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру, оперативних підрозділів МВС України.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні можна констатувати відсутність помітних успіхів у справі протидії злочинам та охорони громадського порядку оперативними підрозділами МВС України, що не може у результаті призвести до корінного зламу негативних тенденцій та якісної зміни криміногенної обстановки. Такий стан речей, на нашу думку, є наслідком:

- відставання правової бази від потреб правоохоронної практики;
- недоліків у діяльності правоохоронних органів, зокрема оперативних підрозділів, відтоку професійних кадрів, нерозв'язаності проблем матеріально-технічного і фінансового забезпечення;
- руйнування системи профілактики злочинів.

Наданий перелік не є вичерпним, проте всі ці фактори зберігають свій вплив, що дає підстави для прогнозування поглиблення негативних тенденцій у сфері забезпечення правопорядку та протидії злочинам майнової спрямованості.

Наприклад, рішенням засідання колегії ГУМВС України в Автономній Республіці Крим про стан роботи щодо попередження та розкриття злочинів майнової спрямованості, насамперед розбійних нападів та пограбувань, у ході виконання Програми протидії злочинам проти власності на 2007-2010 рр., затвердженої рішенням колегії МВС України від 12.10.2007 № 47км/1 [2], зазначено, що за результатами стану роботи органів та підрозділів ГУМВС України в Автономній Республіці Крим щодо реалізації Програми протидії злочинам проти власності на 2007-2010 рр. *вжиті заходи не сприяли досягненню бажаних результатів.*

За 12 місяців 2010 р. на території Автономної Республіки Крим органами внутрішніх справ зареєстровано 30776 (2009 р. – 21155) злочинів, з них 22036 (71,6%) – майнові (2009 р. – 12215).

Порівняно з аналогічним періодом минулого року зменшилась кількість скоєних розбійних нападів – 235 (2009 р. – 250), крадіжок худоби – 82 (2009 р. – 93), навмисних підпалів – 7 (2009 р. – 9). У той же час зростає кількість грабежів – 1494 (2009 р. – 1261); крадіжок державного – 2065 (2009 р. – 694) та особистого майна – 16590 (2009 р. – 8428), у т.ч. з квартир – 2400 (2009 р. – 1456); незаконних заволодінь транспортними засобами – 156 (2009 р. – 135), шахрайств – 1486 (2009 р. – 1438) та крадіжок металу – 303 (2009 р. – 24).

Через прорахунки в організації оперативно-розшукової діяльності та взаємодії між підрозділами станом на 31 грудня 2010 р. залишилися нерозкритими 72 розбійних напади (Ялтинське МУ – 18, Феодосійсь-

кий МВ – 11, Массандрівський відділ Ялтинського МУ – 9, Лівадійський відділ Ялтинського МУ – 8, Керченське МУ та Євпаторійський МВ – по 7, 2-й відділ Керченського МУ, Центральний РВ – по 4, Київський, Залізничний РВ – по 3, Судацький, Алуштинський, Джанкойський, Сакський МВ, 1-й відділ Керченського МУ, Бахчисарайський, Ленінський, Нижньогірський та Сімферопольський РВ – по 2, Красноперекопський, Армянський МВ, Алупкінський відділ Ялтинського МУ, 3-й відділ Керченського МУ, Кіровський – по 1).

Нераціональне використання сил та засобів, задіяних на охорону громадського порядку, неналежне оперативне реагування на повідомлення громадян про злочини мало наслідком те, що станом на 31.12.2010 р. залишилось нерозкритим 881 пограбування.

Причинами недоліків в оперативно-службовій діяльності щодо попередження та розкриття злочинів майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру, є низький рівень організації агентурно-оперативної роботи, взаємодії з УОС і УОТЗ, між структурними підрозділами органів внутрішніх справ; низька ефективність проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів на окремих напрямках, послаблений контроль з боку керівників міськрайорганів за роботою підлеглих.

Не відбувається на належному рівні взаємодія з установами виконання покарань з питань розкриття злочинів майнової спрямованості. За звітний період до ССІ не надіслано жодного звернення щодо розробки арештованих підрозділами карного розшуку Ялтинського МУ, Красноперекопського, Радянського і Чорноморського РВ.

Таким чином, на підставі викладеного колегія ГУМВС України в Автономній Республіці Крим вирішила: діяльність органів і підрозділів Головного управління щодо попередження та розкриття злочинів майнової спрямованості, реалізації Програми протидії злочинам проти власності на 2007-2010 рр., затвердженої рішенням колегії МВС України від 12.10.2007 № 47км/1 [2], визнати такою, що не відповідає вимогам сьогодення та потребує вжиття додаткових заходів.

І це тільки один із прикладів незадовільного забезпечення протидії злочинам майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру, оперативними підрозділами МВС України, проте від не єдиний.

Доречно буде навести дані про стан оперативної обстановки в іншому регіоні, м. Іллічівську Одеської області. Так, за 2010 р. порівняно з 2009 р. загальна кількість злочинів, скоєних на території м. Іллічівська, збільшилась лише на 0,2% (649 проти 648), в минулому році зафіксовано зростання на 5,0%. Водночас кількість зареєстрованих тяжких злочинів зменшилась на 7,8% (212 проти 230).

У структурі злочинності спостерігається тенденція до росту кількості скоєних майнових злочинів. Зокрема, за 12 місяців 2010 р. порівняно з аналогічним періодом минулого року зареєстровано на 12,9% більше злочинів проти власності (420 проти 372), з них крадіжок – на 21,4%

(323 проти 266), в тому числі крадіжок з помешкань громадян – на 41,4% (82 проти 58). На 3,9% збільшився рівень злочинності, зокрема насильницького характеру, у громадських місцях міста, , в тому числі безпосередньо на вулицях міста скоєно на 57,1% більше злочинів (22 проти 14) [3].

Такі дані про стан оперативної обстановки не є втішними, проте дають змогу реально оцінити загрозу зростання злочинів майнової спрямованості і вжити відповідних заходів щодо протидії їм.

Подібний стан оперативної обстановки притаманний більшості регіонів, що, на наш погляд, дає змогу забезпечити організацію ОРД у сфері протидії злочинності в цілому і злочинності майнової спрямованості насильницького характеру зокрема на стратегічному і тактичному рівнях. На стратегічному рівні відповідно до оперативно-розшукової стратегії, визначеної оперативно-розшуковою політикою, за конкретними сферами протидії злочинності (у нашому випадку – боротьба із злочинами майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру) здійснюється формування системи оперативних підрозділів ОВС та їх структурна побудова залежно від регіональних особливостей; визначаються їх функції і завдання, відбувається розподіл повноважень за рівнями управління; формується система координації їх діяльності; створюються системи кадрового, освітнього та інформаційного забезпечення. На тактичному рівні оперативно-розшукова політика реалізується у ході здійснення конкретних оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання та розкриття злочинів.

Враховуючи думки О.Ф. Долженкова, В.Л. Ортинського, Р.А. Халілева та інших учених, ми вважаємо, що будь-який напрямок протидії злочинності має визначатися галузевою політикою, в тому числі оперативно-розшуковою, часткою якої є боротьба із злочинами майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру [4-6].

Аналіз наукових здобутків останніх років дозволяє виокремити основні напрями оперативно-розшукової політики, а саме:

- 1) докорінна перебудова чинного законодавства, що полягає в приведенні його у відповідність до нових суспільних відносин;
- 2) формування правової держави, в тому числі й у частині, що стосується оперативно-розшукової діяльності;
- 3) встановлення оптимального співвідношення правових та організаційних заходів протидії злочинності;
- 4) реструктуризація органів управління та правоохоронних органів відповідно до завдань сьогодення.

Враховуючи, що політика держави реалізується в таких напрямках, як правотворчість, застосування права, розвиток правосвідомості та правової культури людини, деякі автори визначають вказані напрямки формами реалізації оперативно-розшукової політики, виокремлюючи інтерпретаційну форму.

Політика держави в будь-якій сфері реалізується прийняттям відпо-

відних програм. За останні 10 років було прийнято декілька програм у сфері протидії злочинності, зокрема Комплексна програма профілактики злочинності на 2001-2005 рр., затверджена Указом Президента України від 25 грудня 2000 р.; Комплексна програма профілактики правопорушень на 2007-2009 рр., затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1767.

Основними завданнями цих програм були такі: удосконалення нормативно-правової бази з питань правоохоронної діяльності та профілактики правопорушень; оптимізація структури органів, установ та організацій, що здійснюють заходи з профілактики правопорушень; підвищення рівня фахової підготовки посадових і службових осіб, що здійснюють заходи з профілактики правопорушень; розроблення нових форм і методів профілактики правопорушень та запровадження їх у практику тощо [7, с. 201].

Проте в жодній з них не було окремого розділу, присвяченого боротьбі зі злочинами майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру. Тут слід згадати звернення Президента України до українського народу 16 липня 2010 р., в якому він вказав, що кровносною системою республіканської демократії є її правова система. На його думку, основними принципами вітчизняної системи права мають стати: зрозумілість для громадян норм поведінки, закріплених у нормативно-правових актах; стабільність і наступність законотворчої діяльності; однаковість застосування правових норм; відповідність законодавства сучасним світовим стандартам прав і свобод людини; відповідність нормативно-правових актів загальним принципам права, закріпленим у Конституції України, передусім свободи, у тому числі свободи слова, справедливості, рівності [8].

Враховуючи означене, ми пропонуємо задля більш ефективної протидії злочинам майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру, розробити програми на загальнодержавному та територіальному рівнях. У цьому контексті вважаємо за доцільне прийняти загальнодержавну програму боротьби із злочинами майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру, на 2012-2017 рр., а крім того – довгострокову, терміном на 10 років, із подальшим затвердженням Президентом. У цій програмі слід передбачити заходи щодо удосконалення чинного законодавства у сфері боротьби із злочинами майнової спрямованості, реструктуризації та координації всього спектру правоохоронних сил, формування професійного прошарку сил правопорядку та оперативних підрозділів, удосконалення науково-методичного забезпечення.

Щодо затвердження програм на територіальному рівні корисним буде досвід міської ради м. Іллічівська Одеської області. Так, рішенням від 25.02.2011 р. № 43-VI було затверджено міську Програму протидії злочинності та посилення громадської безпеки на території міста Іллічівська на 2011-2014 рр. [3], метою якої є сприяння створенню належних умов для забезпечення діяльності громадських формувань з охорони

громадського порядку та встановлення тісної взаємодії органів внутрішніх справ з мешканцями міста Іллічівська у боротьбі зі злочинами майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру.

Переймаючи вказаний досвід, рішенням Х сесії VI скликання від 31 серпня 2011 р. Шевченківської районної ради м. Харкова затверджено Комплексну програму профілактики правопорушень у Шевченківському районі м. Харкова на 2011-2015 рр. [9]. Основне призначення програми – забезпечення умов для зупинення зростання злочинності в цілому і майнової спрямованості зокрема; поетапне руйнування структури злочинності до рівня мінімальної небезпеки для суспільства.

Отже, боротьбу зі злочинністю для більшої ефективності необхідно вести не тільки із залученням всього арсеналу оперативно-розшукових можливостей, що є у розпорядженні оперативних підрозділів МВС України, але й на міському та громадському рівнях, ухвалюючи відповідні комплексні програми. Підкреслимо, що ця тенденція, нехай і повільно, але з кожним днем все чіткіше усвідомлюється керівниками міських рад і спрямовує на дійсно якісне забезпечення правопорядку державою в особі правоохоронних органів і громадськості.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що сучасний стан боротьби із злочинами майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру, оперативними підрозділами МВС не відповідає вимогам часу та потребує удосконалення.

Удосконалення чинного законодавства у сфері боротьби зі злочинами майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру, має здійснюватися поетапно на загальнодержавному та територіальному рівнях.

Перший етап: прийняття загальнодержавної програми боротьби із злочинами майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру, на 2012-2017 рр., а крім того – довгострокової, терміном на 10 років, програми із подальшим затвердженням Президентом.

Другий етап: розробка та впровадження в практику програми протидії злочинам майнової спрямованості, зокрема насильницького характеру, правоохоронними органами України в рамках комплексної програми профілактики правопорушень.

На відомчому рівні: прийняття нормативних актів (програм) з організації діяльності та взаємодії органів влади і місцевого самоврядування з оперативними підрозділами правоохоронних органів України.

Бібліографічні посилання

1. Сілюков В. О. Організація і тактика розкриття серійних розбійних нападів : дис. ... канд. юрид. наук / Сілюков В. О. – Х., 2003.
2. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких розпорядчих та правових актів МВС України : Наказ МВС України № 588 від 30.11.2010. – Режим доступу : // http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=648507.
3. Про Міську Програму протидії злочинності та посилення громадської безпеки на території міста Іллічівська на 2011-2014 роки : Рішення Іллічівської міської ради

Одеської області від 25.02.2011 р. № 43-VI. – Режим доступу : // http://ilyichevsk-rada.gov.ua/prot_zloch.php.

4. *Долженков О. Ф.* Теоретичні проблеми становлення політики протидії створенню інфраструктури злочинного світу засобами ОРД ОВС : дис. ... д-ра юрид. наук / Долженков О. Ф. – Х., 2002.

5. *Ортинський В. Л.* Теоретичні основи, правові та організаційні проблеми протидії нелегальній економіці засобами оперативно-розшукової діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Ортинський В. Л. – Х., 2004.

6. *Халілев Р. А.* Проблеми формування оперативно-розшукової стратегії України щодо протидії злочинності на ґрунті етноконфесійних суперечностей / Халілев Р. А. // Науковий вісник КЮЮ ОДУВС. – 2009. – № 1. – С. 92-101.

7. *Дерев'ягін О. О.* Організація і тактика запобігання злочинам підрозділами карного розшуку в курортній місцевості АР Крим (за матеріалами діяльності ГУМВС України в АР Крим) : дис. ... канд. юрид. наук / Дерев'ягін О. О. – Львів, 2010.

8. Послання Президента України Віктора Януковича до Українського народу від 03.06.2010. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/17307.html>.

9. Про затвердження Комплексної Програми профілактики правопорушень у Шевченківському районі на 2011-2015 рр.: Рішення X сесії VI скликання 2011 р. Шевченківської районної ради від 31.09.2011 р. – Режим доступу : <http://shevchenkovo.com.ua/programa-protid%D1%96%D1%7-zlochinst96>.

Надійшла до редакції

О.В. Кириченко

кандидат юридичних наук, доцент

О.А. Шевченко

кандидат юридичних наук

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.9

ПРИНЦИПИ ЗАПОБІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КАРНОГО РОЗШУКУ

Розглянуто карний розшук як суб'єкт запобігання злочинам, визначено та проаналізовано принципи запобіжної діяльності підрозділів карного розшуку.

Ключові слова: злочинність, злочин, протидія, запобігання, органи внутрішніх справ, карний розшук, принципи.

Рассматривается уголовный розыск как субъект предотвращения преступлений, определены и проанализированы принципы предотвращения преступлений подразделениями уголовного розыска.

Ключевые слова: преступность, преступление, противодействие, предотвращение, органы внутренних дел, уголовный розыск, принципы.

Criminal investigation as crime prevention subject is considered, principles of preventive activity of criminal investigation units are defined and analyzed.

Keywords: crime, fighting, prevention, law enforcement, criminal investigation, principles.